

УДК 340.1:329.12(477)(043.5)

DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2026-13-4

Подковенко Тетяна Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму
Західноукраїнського національного університету
ORCID ID: 0000-0003-0344-3010

ЛІБЕРТАРИЗМ І МЕЖІ ПРАВОВОГО ПРИМУСУ: ПРОБЛЕМА КОНЦЕПЦІЇ «МІНІМАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ»

У статті здійснюється філософсько-правовий аналіз концепції лібертаризму крізь призму проблеми правового примусу та ідеї «мінімальної держави». Розкривається ціннісне підґрунтя лібертарної доктрини, в центрі якої перебувають принципи індивідуальної свободи, автономії особи, недоторканності приватної власності та негативних прав.

Проаналізовано основні ідейні витoki лібертаризму, його зв'язок із класичним лібералізмом та еволюцію у працях провідних мислителів. Окрему увагу приділено принципу невтручання та презумпції свободи, відповідно до яких примус може застосовуватися лише у відповідь на порушення прав інших осіб. Встановлено, що лібертаризм формує чіткі критерії легітимності державного примусу, який базується на необхідності захисту природних прав людини.

Обґрунтовується теза, що лібертаризм пропонує радикально обмежене розуміння легітимного правового примусу, зводячи його до функцій захисту від насильства, шахрайства та порушення прав інших осіб. Особливу увагу приділено аналізу концепції «мінімальної держави» як нормативної моделі організації політико-правового порядку, а також критиці її практичної здійсненності в умовах сучасних складних соціальних систем. Досліджується співвідношення свободи та примусу в праві, межі допустимого втручання держави у сферу індивідуальної автономії, а також ризики соціальної дезінтеграції, що виникають у разі надмірної редукції державних функцій.

Водночас у роботі висвітлено критичні аспекти концепції мінімальної держави, зокрема сумніви щодо її практичної реалізації та здатності забезпечити соціальну справедливість і захист вразливих груп. Порівняння з моделлю сучасної правової держави показує, що остання поєднує обмеження влади з виконанням соціальних функцій, що створює певне напруження між ідеалами свободи та потребами суспільства.

Зроблено висновок, що лібертаризм, попри свою теоретичність, має велике значення як інструмент критики надмірного державного втручання та формування підходів до визначення меж правового примусу. Його ідеї можуть бути використані для вдосконалення сучасних правових систем через забезпечення балансу між свободою індивіда та необхідністю підтримання суспільного порядку. Саме тому амбівалентний характер лібертарної концепції мінімальної держави свідчить, що вона, з одного боку, виконує важливу критичну функцію щодо надмірного державного патерналізму, а з іншого – потребує корекції з урахуванням аксіологічних вимог соціальної справедливості та безпеки людини.

Ключові слова: лібералізм, лібертаризм, правовий примус, мінімальна держава, свобода, автономія особи, негативні права.

Podkovenko T. O. Libertarianism and the limits of legal coercion: the problem of the “minimal state” concept

The article provides a philosophical and legal analysis of the concept of libertarianism through the prism of the problem of legal coercion and the idea of the “minimal state”. It reveals the value foundation of libertarian doctrine, which is centered on the principles of individual freedom, personal autonomy, inviolability of private property, and negative rights.

The main intellectual origins of libertarianism, its connection with classical liberalism, and its evolution in the works of leading thinkers are analyzed. Special attention is paid to the principle of non-interference and the presumption of liberty, according to which coercion may only be applied in response to the violation of the rights of others. It is established that libertarianism forms a clear criterion for the legitimacy of state coercion, which is based on the necessity to protect natural human rights.

The thesis is substantiated that libertarianism offers a radically limited understanding of legitimate legal coercion, reducing it to the functions of protection against violence, fraud, and violation of the rights of others. Special attention is

paid to the analysis of the concept of the “minimal state” as a normative model for the organization of political and legal order, as well as to the critique of its practical feasibility in the context of modern complex social systems. The article examines the relationship between freedom and coercion in law, the limits of permissible state intervention in the sphere of individual autonomy, as well as the risks of social disintegration that arise in the case of excessive reduction of state functions.

At the same time, the work highlights critical aspects of the concept of the minimal state, in particular doubts regarding its practical implementation and its ability to ensure social justice and protect vulnerable groups. A comparison with the model of the modern rule-of-law state shows that the latter combines the limitation of power with the performance of social functions, which creates a certain tension between the ideals of freedom and the needs of society.

It is concluded that libertarianism, despite its theoretical nature, holds significant importance as a tool for criticizing excessive state intervention and for shaping approaches to defining the limits of legal coercion. Its ideas can be used to improve modern legal systems by ensuring a balance between individual freedom and the necessity of maintaining public order. This demonstrates the ambivalent nature of the libertarian concept of the minimal state, which, on the one hand, performs an important critical function regarding excessive state paternalism, and on the other hand, requires correction taking into account the axiological requirements of social justice and human security.

Key words: *liberalism, libertarianism, legal coercion, minimal state, freedom, personal autonomy, negative rights.*

Актуальність теми. Проблема співвідношення індивідуальної свободи та державного примусу є однією з ключових у філософсько-правових дослідженнях, оскільки відображає розуміння природи права, його сутнісних характеристик та легітимності державної влади з прив'язкою до особистості та її свободи. У сучасному світі, де механізми державного регулювання постійно розширюються, особливої актуальності набуває питання про те, якими мають бути легітимні межі втручання держави у сферу приватної автономії людини. Одним із найпослідовніших підходів до цієї проблеми є лібертаризм – філософсько-правова концепція, що розглядає свободу як найвищу соціальну цінність та наполягає на мінімальному втручанні держави у приватну сферу індивіда і на мінімізації державного примусу. Центральною ідеєю цього напрямку є «мінімальна держава», обсяг функцій якої зводиться до забезпечення безпеки, захисту прав власності та вирішення спорів.

Варто зазначити, що, незважаючи на особливу привабливість ідеї максимальної свободи, концепція мінімальної держави викликає значні дискусії. Зокрема, прихильники соціальної держави та теорій справедливості висловлюють сумніви щодо її практичної здійсненності і навіть вбачають певну загрозу стабільності державного ладу. У цьому контексті актуальним є поглиблене дослідження того, як саме лібертаризм обґрунтовує обмеження державного примусу та чи відповідає цей підхід сучасним правовим викликам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській правовій науці концепція лібертаризму практично не розглядається як самостійна доктрина. Серед вітчизняних науковців слід виокремити таких як О. Гришук, Х. Слюсарчук, П. Гай-Нижник, Г. Куц, Ю. Гоцуляк, А. Добросердов, Д. Ткач, Я. Матвійчук, які в межах аналізу ліберальних ідей розглядають концепцію лібертаризму як вираз безумовного пріоритету індивідуалізму. Зокрема, автори зазначають, що «лібералізм постійно модифікується, еволюціонує і характеризується плюралізмом різноманітних підходів до розуміння його змісту, водночас він являє собою ціннісну систему, яку уособлюють дві найвищі цінності лібералізму – людина та свобода» [1, с. 22]. Обґрунтування свободи особистості як основної цивілізаційної цінності робить ліберальну доктрину однією з домінуючих не тільки у сфері культури, економіки, а й права. Своєю чергою лібертарний підхід до права максимально актуалізує питання щодо меж державного втручання у сферу приватної автономії індивіда, обґрунтовуючи концепцію «мінімальної держави».

Більшість сучасних наукових досліджень спрямовані на аналіз меж державної влади крізь призму принципу верховенства права, прав та свобод людини. Вітчизняні науковці наголошують, що «правова природа державної влади вимагає її організації і функціонування у форматі правових обмежень. Її примусова функція в умовах демократичного режиму має виключно правовий вимір, здійснюючись на правових підставах і в правових формах» [2, с. 55]. Безумовним надбанням людства вважається конституціоналізм – явище, що уособлює певну сукупність цінностей західної цивілізації та відображається у концепції правової держави. Сучасний конституціоналізм нерозривно пов'язаний з обмеженням державної влади в інтересах громадянського суспільства, основою якого є права і свободи людини. Принципи верховенства права, пріоритету прав та свобод людини зумовлюють потребу і в зміні практичної реалізації державної політики на засадах людиноцентризму.

Метою дослідження є з'ясування змісту та філософсько-правових підстав лібертарної концепції мінімальної держави, а також визначення того, яким чином вона пропонує окреслити легітимні межі правового примусу у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Ідеї правового лібералізму надзвичайно актуальні для сучасних конституційних держав, що стикаються з новими викликами – міжнародним тероризмом, неконтрольованою міграцією, збройною агресією, які несуть загрозу не тільки правам та свободам людини, але й існуванню всього цивілізованого світу. Нині питання безпекового середовища як гарантії існування людського суспільства зумовлюють кардинально нові підходи до розуміння ролі держави в гарантуванні такої безпеки та її можливостей визначати міру свободи людей та обсяг їхніх прав, особливо в умовах кризових ситуацій. У цьому контексті виникає дилема щодо функції державної влади у забезпеченні свободи індивіда. У концепції правового лібералізму слабка влада оцінюється дуже негативно, оскільки така «влада» не може побудувати правову, демократичну державу, де права людини та громадянина гарантовані. Навпаки, слабкість уряду може призвести до «скасування» свободи та прав людини.

Концепція лібералізму є політичною доктриною, що виходить із пріоритету особистої свободи та прагне забезпечити її максимально можливу реалізацію. Її сутність полягає в усуненні будь-яких бар'єрів чи обмежень, які можуть заважати вільному розвитку та самовираженню індивіда [3]. Вітчизняні науковці відзначають, що ідеологія правового лібералізму є доволі гнучкою і, попри незмінні загальні принципи, має здатність адаптуватися під конкретні політико-правові та соціальні умови [4, с. 59].

На основі вивчення процесу становлення та еволюції ліберальної думки у класичних державно-правових ученнях можна дійти висновку, що лібералізм, як ідейний рух, формувався поступово та багатовимірно. Перші зародки ліберальних ідей можна знайти уже в творчості мислителів Стародавнього Китаю та Стародавньої Греції. Вони почали розвиватися в щось подібне до сучасної лібертаріанської філософії в працях таких видатних мислителів XVII та XVIII століть, як Дж. Локк, Д. Юм, А. Сміт, Т. Джефферсон і Т. Пейн. Лібертаріанство та лібералізм виникли на Заході, де розподіл влади між духовними та світськими правителями був більшим, ніж у більшості інших частин світу. Це були суспільства, які прагнули відійти від консерватизму, з легкістю відкидали застарілі догми та сприймали якісно нове бачення людини та її свободи.

Підґрунтям лібералізму стали різні концептуальні підходи, серед яких можна виокремити кілька ключових напрямів: нормативний лібералізм, що спирався на принцип верховенства права та законності, у концепції Дж. Локка; утилітарний, побудований на ідеї суспільної користі, Дж. Бентама; індивідуалістичний, орієнтований на захист автономії та свободи особи від надмірного державного втручання, у поглядах Дж. Мілля; економічний, який відстоював центральну роль приватної власності та ринкової свободи, А. Сміта, Л. Мізеса; а також інституційний, що акцентував на розвитку механізмів свободи через децентралізацію, демократичні вибори та поділ влад, у політичній концепції А. Токвіль, Ш. Монтеск'є [5, с. 2]. Лібералізм як політико-правова ідеологія виступає за захист особистих прав, свободу слова та релігійну толерантність. Лібералізм підтримує активну участь широкої громадськості в політичному процесі та сприяє капіталістичній економіці, усуваючи правові бар'єри, що обмежують ринкові операції. Класичний лібералізм ґрунтується на презумпції свободи, тобто на презумпції, що здійснення свободи не потребує виправдання, на відміну від усіх обмежень свободи. Основне переконання лібералізму полягає в тому, що індивідуальна свобода та свобода вибору є першочерговими. Всі форми лібералізму націлені на законодавчий захист людської гідності та особистої автономії, і всі стверджують, що скасування обмежень на індивідуальну діяльність сприяє поліпшенню суспільства [6, с. 7]. У сучасних умовах вільний ринок, обмін товарами і послугами, свобода підприємницької діяльності, принципи конкуренції, свободи слова і совісті – те, за що виступали і виступають ідеологи класичного лібералізму, є основоположними принципами Європейського Союзу [7, с. 100] і відображають тенденції сучасного демократичного розвитку.

Поступове посилення уваги до автономії індивіда, розширення сфери приватної ініціативи та недовіра до надмірної концентрації державної влади стали тим інтелектуальним тлом, на якому лібералізм природно трансформувався у більш радикальні форми. Саме з цієї внутрішньої логіки і сформувався лібертаризм як радикальний напрям сучасного лібералізму, який акцентує на максимальному розширенні прав і свобод особи та мінімізації втручання держави в життя громадян [8]. Найважливіше питання для лібертаристів – це обмеження функцій держави, збереження «відкритого

суспільства». Обмежуючи правовий вплив на соціальну систему, лібертаристи аналізували позитивну й негативну свободу, доводили, що пріоритети свободи та рівності не поєднуються [9, с. 21]. Фундаментальною характеристикою лібертаріанського мислення є глибокий скептицизм щодо влади уряду.

У XX столітті лібертаризм набув формалізованого вигляду передусім завдяки роботам М. Ротбарда та Р. Нозіка. Вони підкресливали, що свобода індивіда є первинною цінністю, а будь-яке втручання держави потребує суворого морального обґрунтування [10, с. 34]. Лібертаризм виходить із презумпції свободи: будь-яка дія, яка не порушує свободи інших, є морально допустимою і не може бути обмежена державою [10, с. 20]. Лібертаріанський скептицизм підкріпився подіями XX століття, коли необмежена урядова влада, серед інших факторів, призвела до світової війни, геноциду та масових порушень прав людини.

Лібертаріанці сприймають індивідуалізм тією мірою, якою вони надають найвищої цінності правам і свободам окремих осіб. Хоча було запропоновано різні теорії щодо походження та обґрунтування індивідуальних прав, наприклад, що вони дані людям Богом, що вони закладені у самій ідеї морального закону і зумовлені природою людини, і що їх визнання призводить до кращих наслідків, усі лібертаріанці погоджуються, що індивідуальні права є невід'ємними, тобто що вони не надаються (і тому не можуть бути законно відібрані) урядами чи будь-яким іншим людським агентом [11].

Одним із ключових принципів лібертарної філософії є принцип невтручання, який формулює етичну заборону на застосування ініціативного насильства. Примус дозволяється лише у відповідь на агресію, і саме це принципове положення стає підґрунтям концепції мінімальної держави.

Правовий примус є необхідним елементом будь-якого правового порядку, оскільки саме через примус держава забезпечує виконання норм, захист прав та підтримання суспільної безпеки. Для лібертаризму питання легітимності примусу має фундаментальне значення, оскільки будь-яке втручання держави розглядається як потенційна загроза автономії особи. Тому примус допускається лише у відповідь на порушення природних прав, тобто у випадках агресії, шахрайства, нанесення шкоди чи загрози безпеці [12, с. 215].

У межах лібертарної теорії «мінімальна держава» розглядається як політико-правова структура, що виконує виключно базові функції – захист від насильства, забезпечення правосуддя та охорону приватної власності. Р. Нозік доводить, що така держава виникає природним шляхом із взаємодії приватних охоронних агенцій, які поступово консолідуються у надмінімальну, а потім у мінімальну державу [13, с. 4]. Основною метою мінімальної держави є створення рамкових умов, за яких люди можуть мирно взаємодіяти, укладати угоди та реалізовувати свої життєві плани без свавільного втручання. Вона не має права примушувати громадян до участі у соціальних програмах, втручатися в ринкові процеси чи регулювати моральні питання [13, с. 4]. Концепція лібертаризму наголошує на максимальному обмеженні державного втручання в життя людей, оскільки більшість суспільних функцій може виконуватися через механізми вільного ринку [10, с. 34].

Попри теоретичну привабливість, концепція мінімальної держави зазнає значної критики. Основні заперечення стосуються її практичної здійсненності та відповідності реаліям сучасного світу. Зокрема, наголошується, що мінімальна держава не здатна забезпечити базові соціальні гарантії, необхідні для підтримання гідного життя найуразливіших груп. Ще одним аргументом слабкості мінімальної держави є те, що приватизація функцій силових структур може призвести до конфлікту інтересів, нерівності в доступі до захисту чи до неконтрольованої конкуренції приватних агентств. У такій державі абсолютний пріоритет індивідуальної свободи ігнорує ідею спільного блага та соціальної солідарності. У цьому контексті проблема полягає у пошуку балансу між свободою індивіда й необхідністю підтримки стабільного соціально-правового порядку.

Сучасна правова держава спирається на поєднання верховенства права, поділу влади, гарантій прав людини та механізмів демократичного контролю. На відміну від класичного лібералізму, сучасна модель доповнюється соціальною функцією держави, яка забезпечує базові стандарти добробуту, рівність можливостей та захист вразливих груп населення.

Правова держава визнає ширший спектр прав – соціальних, економічних, політичних, культурних – і покладає на державу позитивні зобов'язання щодо їх забезпечення. Таким чином, вона включає не лише обмеження державної влади, а й активні механізми забезпечення правових гарантій [14]. Між концепцією мінімальної держави та сучасною правовою державою існують певні спільні риси, оскільки обидві моделі визначають широкий спектр прав людини як природних, невід'ємних

та невідчужуваних. Ці концепції передбачають обмеженість влади законом та повну заборону свавільного примусу. Лібертаріанці вважають верховенство права вирішальною основою вільного суспільства. У найпростішій формі цей принцип означає, що люди повинні керуватися загальноприйнятими та публічно відомими законами, а не свавільними рішеннями королів, президентів чи бюрократів. Такі закони повинні захищати свободу всіх людей, прагнути щастя по-своєму і не повинні бути спрямовані на якийсь конкретний результат чи наслідок.

Однак між концепціями наявна низка фундаментальних розбіжностей. У сучасному правовому порядку держава зобов'язана забезпечувати соціальні послуги, освіту, охорону здоров'я, мінімальний життєвий рівень. Лібертаризм вважає такі зобов'язання нелегітимними формами примусу [15, с. 7–8]. У правовій державі свобода трактується не тільки як свобода від втручання, а й як можливість реалізації прав через реальні соціальні умови. Лібертаризм визнає лише негативну свободу – відсутність примусу. Правова держава покладається на складну систему регуляторів, судів, контролюючих органів. Мінімальна держава обмежується охороною прав власності та судочинством [15, с. 8]. Лібертаріанці критично ставляться до державної влади, зазначаючи, що завжди є ризик її узурпації. Тому вона має бути обмежена, а суспільство має дуже уважно ставитися до будь-яких розширень повноважень посадових осіб [15, с. 7]. У цих застереженнях звучить розуміння загрози надмірної бюрократизації влади. Ці відмінності створюють напруження між теоретичною узгодженістю лібертаризму і практичними потребами сучасного суспільства.

У сучасному глобалізованому світі мінімальна держава стикається з низкою викликів: війнами, економічними кризами, нерівністю, екологічними загрозами, цифровою безпекою. Багато з цих проблем вимагають колективних рішень, що виходять за межі мінімальних функцій. Однак це не робить лібертаризм недієздатною доктриною – швидше, він виступає інтелектуальним інструментом, який допомагає критикувати надмірний примус та формулювати принципи обмеження влади через активну позицію громадянського суспільства.

Хоча концепція мінімальної держави формується як теоретичний ідеал, певні лібертарні принципи можуть успішно інтегруватися у сучасні правові моделі. Ідеться передусім про чітке розмежування сфер, у яких примус є дійсно необхідним, від тих, де втручання держави є надмірним. Таке розмежування дозволяє зміцнити принцип верховенства права, підвищити ефективність державних функцій та мінімізувати ризики свавільного регулювання.

Країни з розвиненими демократіями вже частково використовують лібертарний підхід у сферах дерегуляції, свободи підприємництва, цифрових прав, захисту приватної власності. Це свідчить, що елементи мінімальної держави можуть співіснувати з активною соціальною політикою, якщо забезпечений баланс між свободою та необхідним рівнем втручання [6, с. 11].

Узгодження меж правового примусу є однією з найскладніших проблем не тільки для сучасної філософії права, а й загалом для державотворчих процесів. На практиці держава нерідко розширює сферу примусу під приводом «суспільного блага», безпеки чи соціальної справедливості. Проте відсутність чітких критеріїв може призвести до порушення автономії особи, надмірного контролю чи нерівного доступу до правосуддя.

Лібертаризм пропонує критерій, який дозволяє визначити допустимість примусу: втручання є легітимним лише тоді, коли спрямоване на запобігання чи припинення порушення природних прав. Цей критерій може бути корисним навіть у системах, що не сповідують лібертаризм: він допомагає оцінити пропорційність, необхідність і обґрунтованість державних рішень.

Сучасні держави нерідко демонструють тенденцію до розширення примусу – від регулювання приватного життя громадян до втручання в економіку, цифровий простір і сферу комунікацій. Такий процес супроводжується зростанням ролі бюрократії, посиленням контролю над інформацією, обмеженням економічних свобод, збільшенням фіскального навантаження та ризиком зловживань владою. У сучасних реаліях особливо важливим є питання меж свободи під час воєнних конфліктів, пандемій, економічних колапсів. Такі ситуації нерідко стають підставою для тимчасового обмеження прав, посилення контролю та надмірної концентрації влади.

З точки зору лібертарної доктрини тимчасові обмеження можуть бути допустимими лише у випадках реальної загрози життю та свободі громадян і лише на період дії загрози. Проте історичний досвід показує, що надзвичайні заходи часто зберігаються й після завершення кризи. Це підкреслює необхідність суворої процедури контролю за межами тимчасових обмежень та механізмів їх скасування.

Лібертарна критика цих тенденцій дозволяє висвітлити загрози та сформулювати механізми їх обмеження через прозорість державних процедур, чіткі правові гарантії, судовий контроль та конституційні запобіжники через систему стримування та противаг між гілками влади. Має бути і баланс між відповідальністю уряду та індивідів, функція держави повинна бути обмежена тими завданнями, які не можуть бути виконані належним чином приватним сектором.

Лібертаризм не пропонує універсального способу організації держави, проте відіграє важливу роль у розвитку правової свідомості, акцентуючи на усвідомленому виборі людини та її відповідальності за цей вибір. Саме тому лібертаризм наголошує на небезпеці надмірного примусу з боку держави, здатного поглинути, знецінити індивідуальність людини як особистості. Ця концепція пропонує інструменти критики державного втручання та формує уявлення про межі влади, сумісні з автономією особи. Йдеться про сучасне розуміння принципу верховенства права як основи вільного суспільства. У найпростішій формі цей принцип означає, що люди повинні керуватися загальноприйнятими та публічно відомими законами, а не свавільними рішеннями королів, президентів чи бюрократів. Такі закони повинні захищати свободу всіх людей прагнути щастя по-своєму і не повинні бути спрямовані на якийсь конкретний результат [11], чим підкреслюється фундаментальність індивідуальних прав людини та свобода вибору. Лібертаріанці виступають за обмеження та поділ урядової влади за допомогою писаної конституції та системи стримувань і противаг – тих принципів, які є основою сучасного демократичного суспільства.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, лібертаріанська концепція тісно пов'язана, а іноді практично не відрізняється від класичної ліберальної традиції, втіленої Дж. Локком, Д. Юмом, А. Смітом та І. Кантом. Вона наголошує на чіткому розмежуванні між публічною та приватною сферами життя, наполягає на статусі індивідів як морально вільних і рівних та інтерпретує це як вимогу суверенітету індивіда та вважає, що повага до цього статусу вимагає ставлення до людей як до носіїв прав, зокрема як до носіїв права власності у широкому розумінні. У межах лібертаризму як філософсько-правової доктрини пропонується одна з найпопулярніших концепцій обмеження державної влади через сприйняття свободи індивіда як первинної та безумовної цінності. З позиції лібертаріанства повага до індивідуальної свободи є основною вимогою справедливості. І що важливо, не йдеться про абсолютну, неконтрольовану свободу. Адже свобода починається з відповідальності та свідомого відношення до себе та свого життя [16]. Центральним елементом лібертарної теорії є принцип недоторканності природних прав, які визначають кордони допустимого державного втручання. Лібертарна концепція мінімальної держави має амбівалентний характер, оскільки, з одного боку, виконує важливу критичну функцію щодо надмірного державного патерналізму та можливості втручання держави в приватну сферу з різних причин, а з іншого – потребує корекції з урахуванням аксіологічних вимог соціальної справедливості та безпеки людини. Лібертарна ідея «мінімальної» держави – це не заперечення державності як такої, а спроба встановити чіткі, раціонально обґрунтовані межі примусу, аби уникнути перетворення державної влади на інструмент надмірного контролю або насильства. Хоча лібертаризм не став домінуючою політико-правовою моделлю, його принципи вплинули на формування сучасних правових доктрин, особливо у частині критики надмірних повноважень держави.

Література

1. Гришук О., Слюсарчук Х. Ліберальний комунітаризм як філософія правового розвитку постмодерного суспільства. *Український часопис конституційного права*. 2018. № 1. С. 19–27. URL: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2018-1/pdfs/2-oksana-hryshchuk-khrystyna-sliusarchuk-liberalnyi-komunitaryzm-yak-filosofia-pravoho-rozvytku-postmodernoho-suspilstva.pdf>.
2. Олейников С. Державно-правовий примус в умовах політичних режимів. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : «Юридичні науки»*. 2021. № 3 (37). С. 54–62. DOI: 10.25313/2520-2308-2021-3-7052.
3. Іщенко О. Лібертаризм. *Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін. ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016*. URL: <https://esu.com.ua/article-55382>
4. Добросердов А.Р., Гоцуляк Ю.В. Класифікація ліберально-правових ідей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2024. Випуск 86. Частина 1. С. 58–63. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.8>.
5. Добросердов А.Р. Теоретико-правові засади реалізації ідей лібералізму у правовій системі України : дис. ... канд. філос. наук : 03.04.2025. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2025. 216 с. URL: <https://abstracts.donnu.edu.ua/issue/view/571>.

6. Гай-Нижник П.П. Лібералізм як філософська, політична та економічна теорія: нарис історії становлення розвитку. *Гілея: науковий вісник*. 2014. № 9. С. 5–14. URL: <https://hai-nyzhnyk.in.ua/downloads/2014doc.liberalizm.pdf>.
7. Теслін А.М. Мінімальна держава у поглядах європейських мислителів. *Лісабонський договір – 10 років після набуття чинності. Що змінилось у функціонуванні ЄС?* : науково-практична конференція : тези доп., Миколаїв, 2 грудня 2019 р. ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2019. С. 98–101. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/333>.
8. Лібертаризм. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-55382>.
9. Толкачов О.А. Історична зумовленість неоліберального праворозуміння та генеза ліберально-правових ідей. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 2–4. С. 15–22. DOI: 10.36695/2219-5521.2-4.2022.01.
10. Ткач Д. Наступ правоконсервативної ідеології в Європі: криза лібертарної парадигми чи новий політичний порядок? : монографія. Берегове : ЗУІ ім. Ференца Ракоці, 2025. 328 с. URL: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/5033/1/Tkach_D_monografia_UA_elektronnyi_analoh_2025_locked.pdf.
11. Boaz D. Libertarian philosophy. URL: <https://www.britannica.com/topic/libertarianism-politics/Libertarian-philosophy>.
12. Середюк В.В. Роль та призначення держави в течіях неолібералізму. *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С. 213–219. DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-37.
13. Оніпко З.С. Політична ідеологія лібертаризму: витоки та еволюція : дис. канд. політ. наук : 23.00.01. Київ, 2020. 194 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Onipko_Zoriana/Ideolohiia_libertarianstva_vytoyku_ta_evoliutsiia.pdf.
14. Заєць А.П. Правова держава. Велика українська юридична енциклопедія : у двадцяти томах / редкол.: О.В. Петришин (голова), В.В. Лемак, Д.В. Лук'янов та ін. ; Національна академія правових наук України, Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. Т. 3 : Загальна теорія права. С. 467–471. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/37232>.
15. Середюк В.В. Розуміння держави в лібертаріанстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2023. С. 5–10. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-4-1>.
16. Матвійчук Я. Лібералізм або лібертаріанство? Що обрати Україні? *Українська правда*. 2021. 3 березня. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/matvijchuk/603f5e9006bf2/>.

References

1. Hryshchuk, O., & Sliusarchuk, Kh. (2018). Liberalnyi komunitaryzm yak filosofiiya pravovoho rozvytku postmodernoho suspilstva [Liberal communitarianism as a philosophy of legal development of postmodern society]. *Ukrainskyi chasopys konstytutsiinoho prava – Ukrainian Journal of Constitutional Law*, (1), 19–27. Retrieved from: <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2018-1/pdfs/2-oksana-hryshchuk-khrystyna-sliusarchuk-liberalnyi-komunitaryzm-yak-filosofiiya-pravoho-rozvytku-postmodernoho-suspilstva.pdf> [in Ukrainian].
2. Oleinykov, S. (2021). Derzhavno-pravovyi prymus v umovakh politychnykh rezhymiv [State-legal coercion under political regimes]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*. Serii: Yurydychni nauky – *International Scientific Journal “Internauka”*. Series: *Juridical Sciences*, 3(37), 54–62. DOI: 10.25313/2520-2308-2021-3-7052 [in Ukrainian].
3. Ishchenko, O. (2016). Libertarianism. / In I.M. Dziuba, A.I. Zhukovskyi, & M.H. Zhelezniak (Eds.), *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-55382> [in Ukrainian].
4. Dobroserdov, A.R., & Hotsuliak, Yu.V. (2024). Klasyfikatsiia liberalno-pravovykh idei [Classification of liberal legal ideas]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Pravo – *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*. Series: *Law*, 86(1), 58–63. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.8> [in Ukrainian].
5. Dobroserdov, A.R. (2025). Teoretyko-pravovi zasady realizatsii idei liberalizmu u pravovii systemi Ukrainy [Theoretical and legal foundations for the implementation of liberal ideas in the legal system of Ukraine] (dys. kand. filos. nauk). Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasyliia Stusa, Vinnytsia. Retrieved from: <https://abstracts.donnu.edu.ua/issue/view/571> [in Ukrainian].
6. Hai-Nyzhnyk, P.P. (2014). Liberalizm yak filosofska, politychna ta ekonomichna teoriia: narys istorii stanovlennia i rozvytku [Liberalism as a philosophical, political and economic theory: an outline of its formation and development]. *Hileia: naukovyi visnyk – Hileia: Scientific Bulletin*, (9), 5–14. Retrieved from: <https://hai-nyzhnyk.in.ua/downloads/2014doc.liberalizm.pdf> [in Ukrainian].
7. Teslin, A.M. (2019). Minimalna derzhava u pohliadakh yevropeiskykh myslyteliv [Minimal state in the views of European thinkers]. In *Lisabonskyi dohovir – 10 rokov pislia nabuttia chynnosti. Shcho zminylos u funktsionuvanni YeS? – Lisbon Treaty – 10 years after entry into force: what has changed in the functioning of the EU?* (pp. 98–101). Chernivtsi. Retrieved from: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/333> [in Ukrainian].
8. Libertarianism. (2016). *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy – Encyclopedia of Modern Ukraine*. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-55382> [in Ukrainian].

9. Tolkachov, O.A. (2022). Istorychna zumovlenist neoliberalnogo pravorozuminnia ta geneza liberalno-pravovykh idei [Historical conditionality of neoliberal legal understanding and genesis of liberal legal ideas]. Chasopys Kyivskoho universytetu prava – *Journal of Kyiv University of Law*, (2–4), 15–22. DOI: 10.36695/2219-5521.2-4.2022.01 [in Ukrainian].
10. Tkach, D. (2025). Nastup pravokonservatyvnoi ideolohii v Yevropi: kryza libertarnoi paradyhmy chy novyi politychnyi poriadok? [*The advance of right-conservative ideology in Europe: crisis of the libertarian paradigm or a new political order?*]. Berehove: ZUI im. Ferentsa Rakotsi. Retrieved from: https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/5033/1/Tkach_D_monografii_UA_elektronnyi_analoh_2025_locked.pdf [in Ukrainian].
11. Boaz, D. (n.d.). Libertarian philosophy. *Encyclopaedia Britannica*. Retrieved from: <https://www.britannica.com/topic/libertarianism-politics/Libertarian-philosophy>
12. Serediuk, V.V. (2020). Rol ta pryznachennia derzhavy v techiiakh neoliberalizmu [The role and purpose of the state in neoliberal theories]. Almanakh prava – *Almanac of Law*, (11), 213–219. DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-37 [in Ukrainian].
13. Onipko, Z.S. (2020). Politychna ideolohiia libertaryzmu: vytoky ta evoliutsiia [*Political ideology of libertarianism: origins and evolution*] (dys. kand. polit. nauk). Kyiv. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Onipko_Zoriana/Ideolohiia_libertarianstva_vytoky_ta_evoliutsiia.pdf [in Ukrainian].
14. Zaiets, A.P. (2017). Pravova derzhava [Rule of law state]. / In O.V. Petryshyn (Ed.), Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia – *Great Ukrainian Legal Encyclopedia* (Vol. 3, pp. 467–471). Kharkiv: Pravo. Retrieved from: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/37232> [in Ukrainian].
15. Serediuk, V.V. (2023). Rozuminnia derzhavy v libertarianstvi [Understanding of the state in libertarianism]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu – *Scientific Bulletin of Kherson State University*, 5–10. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-4-1> [in Ukrainian].
16. Matviichuk, Ya. (2021, March 3). Liberalizm abo libertarianstvo? Shcho obraty Ukraini? [Liberalism or libertarianism: what should Ukraine choose?]. *Ukrainska pravda – Ukrainska Pravda*. Retrieved from: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/matvijchuk/603f5e9006bf2/> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.05.2026